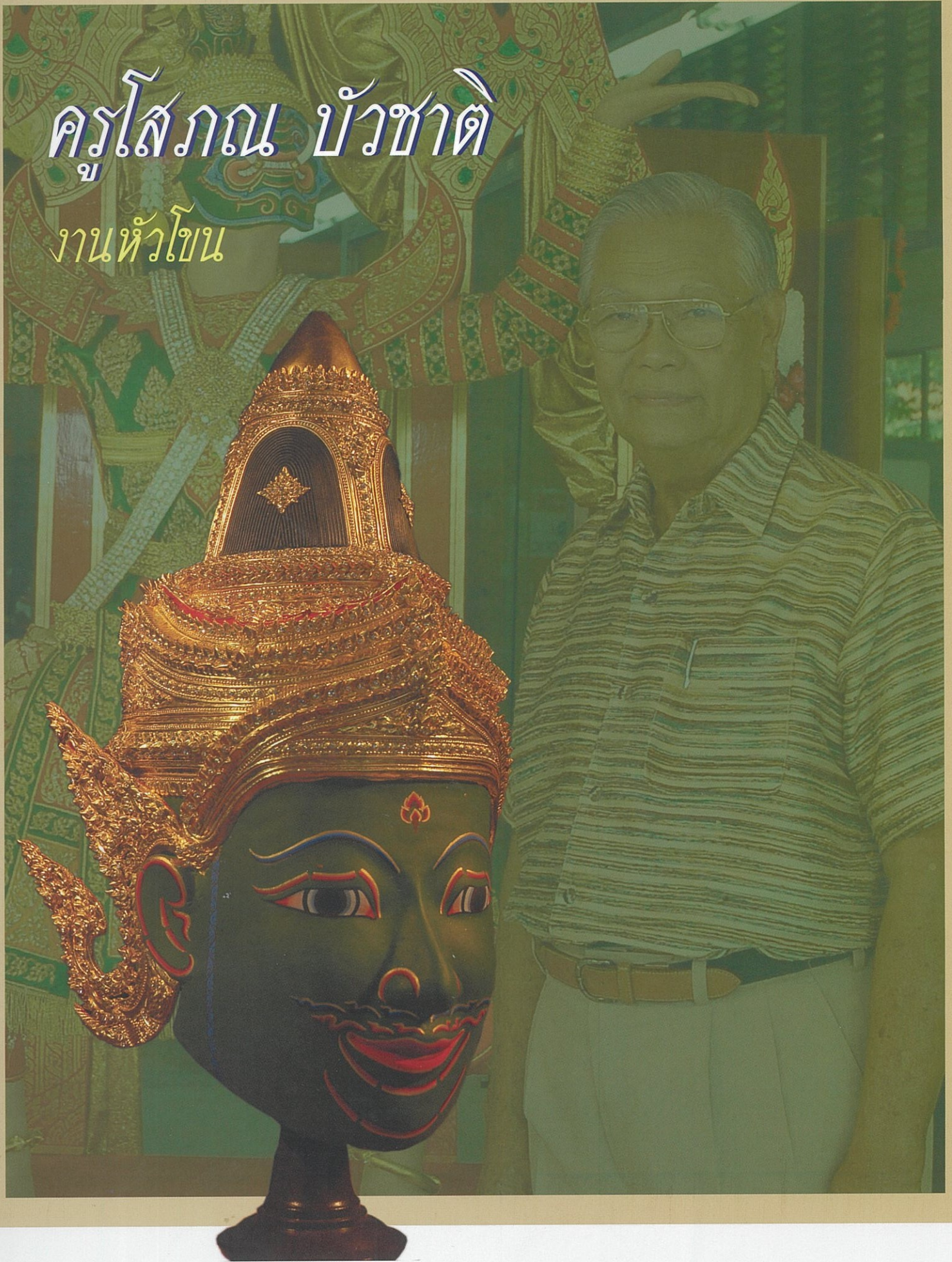

ครูโสภณ บัวชาติ

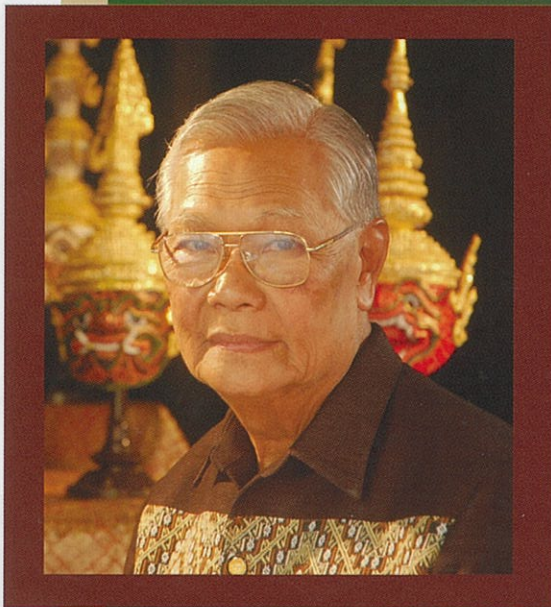
งานหัวโขน

“สิ่งเหล่านี้คือสัญลักษณ์ คือเอกลักษณ์แสดงถึงความเป็นไทย แต่คนไทยอย่าดีใจ
ออกห่าง ไปสนใจสิ่งที่ไกลตัวกว่า สิ่งใกล้ตัวนี้มีอยู่แล้ว หัวโขนนี้ไปตั้งอยู่ประเทศไหน
คนก็จะรู้อย่างนี้ของไทยนะ นี่หัวโขนนะต่างชาติต่างภาษาทราบหมด แต่คนไทยไม่ภูมิใจ
บ้างหรือ ไม่คิดมาสนใจบ้างหรือ ถ้าหากว่าทุกคนช่วยเหลือกันผมว่าสิ่งเหล่านี้มันจะออกงาม
มันจะไปปรากฏอยู่แผนที่โลกสักแห่งหนึ่งที่ว่า หัวโขนนี้เป็นที่หนึ่งเลยนะอย่างนี้เป็นต้น”

ครูโสภณ บัวชาติ

ชื่อ-สกุล นายไสภณ บัวชาติ
 วัน เดือน ปี เกิด พุทธศักราช ๒๕๓๖
 สถานที่เกิด จังหวัดลพบุรี
 การศึกษา ศิลปบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร
 ปริญญาโทสาขาการออกแบบ
 สถาบันยามาโน ประเทศญี่ปุ่น
 ที่อยู่ ๕๖/๒๑๙ ถนนรัตนวิเบศร์ แขวงเสาธงหิน
 เขตบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี
 โทรศัพท์ ๐๘๕-๐๔๘๘๕๐๔
 ที่ทำงาน ศูนย์ศิลปาชีพบางไทร อำเภอบางไทร
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ครูไสภณ บัวชาติ

งานหัวโขน

เกียรติคุณ/รางวัลที่ได้รับ

- รางวัลครูดีเด่นของศูนย์ศิลปาชีพบางไทรฯ ๓ ปีซ้อน

ประวัติชีวิตและการศึกษา

ครูโสภณ บัวชาติ เกิดเมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๖ ณ จังหวัดลพบุรี จบการศึกษาระดับปริญญาตรีศิลปบัณฑิต จากคณะจิตรกรรม ประติมากรรม และภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ และจบการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาการออกแบบ สถาบันยามาโน ประเทศญี่ปุ่น

ประวัติการทำงาน

ครูโสภณ บัวชาติ เริ่มงานการประติมากรรมด้วยใจรัก และต้องการสืบสานหัตถศิลป์ชั้นสูงของไทย แขนงนี้ให้คงอยู่ จึงได้ก่อตั้งแผนกช่างประติมากรรมขึ้น ณ ศูนย์ศิลปาชีพบางไทร ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ โดยสอนควบคู่ไปกับแผนกเครื่องหนังที่ดูแลอยู่เดิม

แม้จะไม่มีประสบการณ์ด้านการทำหัตถกรรมมาก่อน เพราะเดิมครูโสภณเป็นอาจารย์สอนที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และโรงเรียนสาธิตแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มากกว่า ๒๐ ปี ต่อมาได้มาช่วยราชการเป็นอาจารย์สอนทำเครื่องหนัง ให้กับแผนกเครื่องหนัง ที่ศูนย์ศิลปาชีพบางไทรในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

แต่ด้วยพื้นฐานศิลปะ ทั้งจิตรกรรมและประติมากรรมจากการประสิทธิ์ประสาทวิชาของบรมครู ที่มหาวิทยาลัยศิลปากร ทำให้การศึกษาเรื่องราวและวิธีการประติมากรรมไม่ใช่เรื่องยากเกินไปนักสำหรับครูโสภณ

“ภาพต่าง ๆ ในจิตรกรรมไทย คือ บ่อเกิดของการทำหัตถกรรม เช่น พระ นาง ยักษ์ ลิง แต่ละชนิดไม่เหมือนกัน แม้แต่สัตว์หิมพานต์ก็ตามซึ่งความงามในเส้น ในรูป ในลักษณะ ที่เป็นอัตลักษณ์ของตัวละครก็มีความงามแฝง อยู่ทั้งนั้น และก็มี ความยาก ถ้าหากเราทำความเข้าใจถ้าเรามีความรู้ พยายามที่จะสนใจ ศึกษา ค้นคว้า ให้ลึก ๆ เราก็จะได้เก็บเกี่ยวประสบการณ์นั้นเอามาทำ”

ณ แผนกช่างประติมากรรมแห่งนี้เอง จึงเป็นที่ซึ่งครูโสภณประติมากรรมผลงานชิ้นเยี่ยมหลายต่อหลายชิ้น และถ่ายทอดงานศิลป์แขนงนี้ให้กับลูกศิษย์หลายต่อหลายรุ่น

แนวทางการสร้างสรรค์งาน

ครูโสภณ สังสมประสพการณ์ ฝึกฝนจนมีความเชี่ยวชาญในการประดิษฐ์หัวโขนตามขนบนิยม แต่ด้วยความช่างเรียนรู้ ชอบประยุกต์ใช้ และมีความคิดสร้างสรรค์อยู่เสมอ ครูโสภณจึงไม่หยุดที่จะค้นคว้า พัฒนาหาวิธีใหม่ ๆ ในการประดิษฐ์หัวโขนให้ได้ทั้งความสวยงามตามแบบศิลปะไทย โดยใช้วัสดุที่หาง่าย เหมาะกับยุคสมัย มีความคงทนต่อการใช้งาน จึงเป็นที่มาของวัสดุทดแทนต่าง ๆ ที่ทำให้การประดิษฐ์หัวโขนไม่ยุ่งยาก ประหยัดเวลา และยังคงความงามทางทัศนศิลป์คุณสมบัติของหัวโขนแบบดั้งเดิมไว้ครบถ้วน อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของครูโสภณ บัวชาติ อันได้แก่ การใช้ขี้เลื่อย กาว ซีเมนต์ และปูนปลาสเตอร์ มาผสมขึ้นรูปหัวโขนแทนการใช้กระดาษ คิดสูตรผสมรักเทียมขึ้นใช้แทนรัก ซึ่งปัจจุบันหายาก มีราคาแพงและต้องสั่งซื้อจากต่างประเทศเท่านั้น ประยุกต์ใช้ใบเลื่อมสีต่าง ๆ ปีกแมลงทับ และการลงยาเย็น แทนการใช้กระจกเกียบ ที่มีราคาแพงและต้องนำเข้าจากต่างประเทศเช่นกัน เลือกลงสีน้ำ สีพลาสติก และสีน้ำมันคุณภาพดี ที่มีคุณสมบัติไม่ซีดไม่จางเมื่อเวลาผ่านไป มาใช้ในการลงสีและเขียนลาย ผลงานที่ได้จากความคิดสร้างสรรค์ของครูโสภณ จึงทำให้การประดิษฐ์หัวโขนมีความง่าย ใช้เวลาไม่มาก ไม่ยุ่งยาก และหัวโขนยังมีความงดงามตามแบบโบราณเหมือนเช่นเดิม

“รักสมุกเทียมก็เกิดจากขี้เลื่อยที่หาได้ง่าย แล้วก็ชัน ซีเมนต์ แล้วก็ปูนปลาสเตอร์ทนไฟ มาผสมกับแป้งเปียก หรือกาวก็ได้ ก็จะได้วัสดุเช่นนี้ขึ้นมา สามารถจะนำมาเกลี่ยหน้า(ของหัวโขน)เป็นคิ้ว เป็นตา เป็นจมูก เมื่อครบทุกส่วนสัດแล้ว จะต้องขัดผิวและปิดกระดาษ ปิดกระดาษเสร็จแล้วก็ใช้สีน้ำนาโนเคลือบแล้วขัด ห้าครั้ง เจ็ดครั้ง ก็แล้วแต่ จนกระทั่งเรียบ”

๑

๒

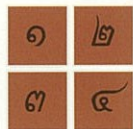
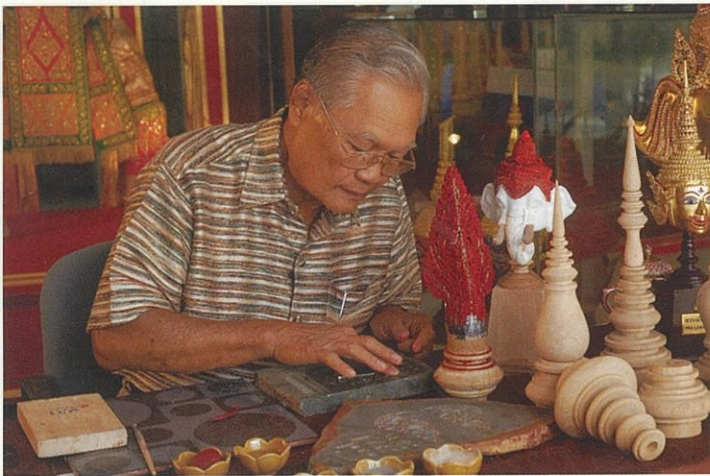
๑.-๒. ครูโสภณใช้ขี้เลื่อย ชัน ซีเมนต์ และปูนปลาสเตอร์ มาผสมขึ้นรูปหัวโขนแทนการใช้กระดาษ

๓

๔

๓.-๔. ครูโสภณเกลี่ยหน้าหัวโขน ด้วยวัสดุที่คิดค้นขึ้นมาใหม่

“สำหรับวัสดุที่ค้นคว้าในรักสมุกเทียมก็ได้แก่ ชัน ซีเมนต์ น้ำมันยาง แล้วก็สีน้ำมันนาโน ในสีตัวนี้นำมาผสมกันตามสัดส่วน หลังจากได้แล้ว ถ้าจะให้มันให้ลายคมชัดสวย เราจำเป็นจะต้องใช้ซี่ผึ้งแท้ม้าเคียวและผสมลงไปด้วย นี่คือกรรมวิธีของผม วัสดุที่ได้ค้นพบผมใช้เวลาศึกษาค้นคว้าเป็นปีกว่าจะได้ผลขึ้นมา ความคงทนเป็นอย่างไรดีเท่ากับการใช้รักหรือไม่ คำตอบคือเท่ากัน รักสมุกเทียมนี้เมื่อนวดออกมาเป็นก้อนอย่างนี้แล้ว ศัพท์ทางช่างเรียกว่า รักกระแหนะ พร้อมทั้งจะเอารักตัวนี้เอามากลึง แล้วก็เอามากดลาย หรือเราเรียกว่าตีลายทำให้ลายดูเด่นชัด เหมือนกับลายแกะสลักไม้ เกิดระยะ เกิดมิติสูงต่ำ สมัยโบราณนั้น เวลาตีลายจะตีในระนาบเท่าๆ กันไปทั้งหมด แต่การทำของผม ผมได้ค้นคว้าขึ้นมาว่า วิธีการอย่างนี้นั้นเพิ่มความงาม ความชัดเจนของลวดลายต่าง ๆ”

๑. - ๔. ครูโสภณกระแหนะลายหัวโขน ด้วยรักสมุกเทียม ที่คิดค้นขึ้นมาใหม่

ในขั้นตอนการประดับ ครูโสภณได้ประยุกต์ใช้เลื่อมสีต่าง ๆ ปีกแมลงทับ และการลงยาเย็น แทนการใช้กระจกเงาที่มีราคาแพงและต้องนำเข้าจากต่างประเทศเช่นกัน

“กระจกเงา คือ กระจกสีนั่นเอง โดยเฉพาะที่นำมาประดับหัวโชนจะต้องใช้กระจกเงาอย่างบาง ด้วยเหตุอันนี้นั่นเอง ผมจึงพยายามคิดค้นขึ้นมา ได้สองวัสดุนี้ วัสดุแรกก็คือปีกแมลงทับ วัสดุที่สองก็คือแผ่นเลื่อมที่เขานำมาปักชุดราตรีสำหรับสุภาพสตรีทั้งหลาย ผมนำมาเคลือบน้ำยาอีกครั้งหนึ่งให้มันหนาขึ้น มีความคงทนมากขึ้น”

ผลงานที่ได้จากความคิดสร้างสรรค์ของครูโสภณ จึงทำให้การประดิษฐ์หัวโชนมีความง่าย ใช้เวลาไม่มาก ไม่ยุ่งยาก และหัวโชนยังมีความงดงามตามแบบโบราณ เหมือนเช่นเดิม

- ๑
- ๒

๑.-๒.ครูโสภณใช้ปีกแมลงทับ แทนการใช้กระจกเงาประดับหัวโชน

ผลงานโดดเด่น

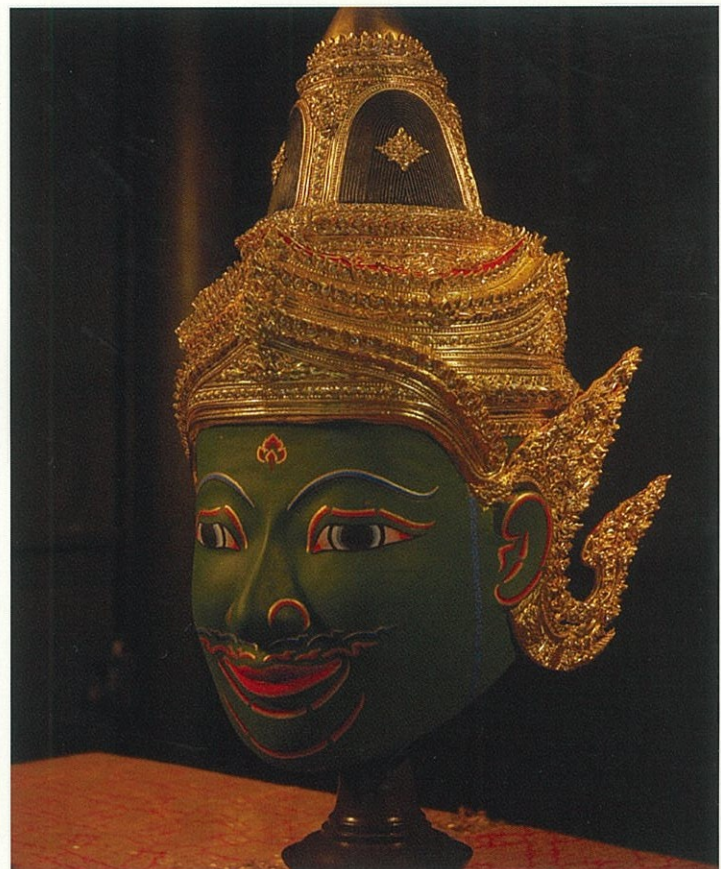
ผลงานชิ้นเอก ที่สร้างความประทับใจ และภาคภูมิใจ ครูโสภณมักจะตอบว่า ทุกชิ้นถูกทำมาด้วยความตั้งใจ และใส่ใจในรายละเอียดทุกขั้นตอน จึงมีความพิเศษ และล้วนเป็นผลงานที่สร้างความภูมิใจให้กับครู

“หัวโขนทุกศีรษะ ไม่ว่าจะใครทำก็ตาม มันก็แสดงความเป็นเอกลักษณ์ของการเป็นหัวโขนอยู่แล้ว ศีรษะนี้ พระวิษณุกรรม ทัว ๆ ไปจะทำเทริดชั้นเดียว ของผมทำถึงสามชั้น ถ้ามว่ามันมีจุดเด่นใหม่ มันก็อาจไม่เด่นก็ได้ แต่ความต่างมันก็เกิดขึ้นแล้ว เหมือนการตีตีปีกแมลงทับเช่นนี้เราก็ต่างกับที่อื่น หรือกระจกเงาเรียบแต่เรามาใช้เลื่อม ตัดแปลงใหม่ใช้กรรมวิธีใหม่”

ด้วยความมุ่งมั่นรังสรรค์งานทุกชิ้นด้วยใจรักนี้เอง ทำให้หัวโขนของครูโสภณ มีจุดเด่นอยู่ที่ความคมชัด และมีมิติของลวดลายอันโดดเด่น เกิดเป็นความงามที่สร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้ได้ชื่นชมหัวโขนฝีมือของช่างประดิษฐ์หัวโขนชั้นครู

แม้จะประดิษฐ์หัวโขนขึ้นเรื่อยมาหลายต่อหลายชิ้น หากครูโสภณยังคงไม่หยุดใช้ความคิดสร้างสรรค์ เพราะได้นำกรรมวิธีการทำหัวโขนมาประยุกต์เป็นชิ้นงานร่วมสมัยขึ้นมาหลายรูปแบบการใช้งาน ไม่ว่าจะเป็น โคมไฟหัวโขน ประติมากรรมช่างสีเสีเยร เป็นต้น รวมถึงผลงานชิ้นเอกชิ้นล่าสุด หัวโขนรูปทศกัณฐ์ ซึ่งครูโสภณ บรรจงทำอย่างประณีต ครอบถ่วงตามความงดงามทางทัศนศิลป์ ครูโสภณยังได้เพิ่มความพิเศษให้กับหัวโขนทศกัณฐ์นี้ โดยการปั้นเป็นหุ่นขี้ผึ้งทรงเครื่องขนาดเท่าคนจริง ยืนอยู่หน้าปราสาท ๓ หลัง

งานหัวโขนจากฝีมือการประดิษฐ์ของครูโสภณ ล้วนแล้วแต่แสดงถึงความมีใจรักและมุ่งมั่นพัฒนาประณีตศิลป์ ชั้นสูงของไทยนี้ ทั้งเพื่อเผยแพร่เกียรติคุณของศิลปะไทยให้ขจรขจายเป็นที่รู้จัก อนุรักษ์สืบสานงานศิลป์ทรงคุณค่า ให้อยู่คู่แผ่นดินไทยสืบไป

หัวโขนพระวิษณุกรรม ฝีมืออันเป็นเอกลักษณ์
ของครูโสภณ บัวชาติ

ဝဏ္ဏ
ဝဏ္ဏ

ถ่ายทอดความรู้สู่คนรุ่นหลัง

ด้วยเจตนารมณ์ในการ “ซดใช้แผ่นดิน ตอบแทนแผ่นดิน” ของครูโสภณ แม้ปัจจุบันจะอยู่ในวัยเลยเถียดมาหลายปีแต่ครูโสภณยังคงถ่ายทอดวิชาช่างประดิษฐ์หัวโขนให้เด็กรุ่นหลังอยู่เสมอ เพื่อให้ลูกศิษย์ได้มีความรู้สามารถนำไปประกอบวิชาชีพ และต่อยอดความคิด ความรู้ที่ได้พัฒนาให้งานหัวโขน ศิลปะชั้นสูงของไทยได้รับการสืบทอด แม้ลูกศิษย์แต่ละคนจะมีพื้นฐานมาไม่เท่ากัน ต้องใช้วิธีสอนที่เหมาะสมกับแต่ละคน ครูโสภณก็ไม่ถือเป็นเรื่องยุ่งยาก หากแต่เข้าใจและพร้อมทุ่มเทแรงกายแรงใจด้วยความวิริยะอุตสาหะหวังเพียงเพื่อให้ทุกคนได้วิชาช่างประดิษฐ์หัวโขนติดตัว

“เราต้องปั้นดินให้เป็นดาว ต้องให้เขาทำได้ ให้เขาเกิดความรู้ จะเริ่มตรงไหน จะไปจบสิ้นตรงไหนอย่างไร ให้เขาทดลองทำถ้าเขาทำได้มันก็จะฝังอยู่ในความรู้สึกเขาในตัวเขา นั่นแหละคือองค์ความรู้ที่จะเกิดกับเขาได้”

การเรียนการสอนที่แผนกช่างประดิษฐ์หัวโขนของครูโสภณ จะใช้การสอนแบบสาธิตให้นักเรียนได้เห็นวิธีการทำจริง ๆ ได้ลงมือปฏิบัติจริง และได้ฝึกการใช้ความคิด เพื่อความเข้าใจในแต่ละขั้นตอนการทำด้วย

ด้วยจิตวิญญาณของความเป็นครูที่เต็มเปี่ยมทุกลมหายใจนี้เอง ครูโสภณ บัวชาติ จึงนับเป็นครูศิลป์ของแผ่นดิน

๑

๒

๑.- ๔. ครูโสภณถ่ายทอดความรู้ให้แก่ลูกศิษย์
ในศูนย์ศิลปาชีพบางไทรฯ

๓

๔